

TÉMA 10: KAPITÁLOVÝ TRH

CO KAPITÁL A PROČ JSOU DŮLEŽITÝ

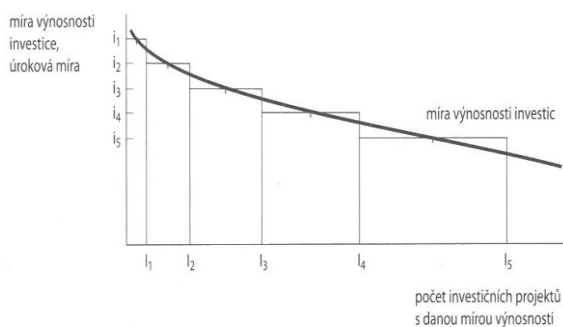
Kapitál je výrobním faktorem sekundárním. Pojem kapitál je možné chápat v několika podobách. Fyzický (hmotný) kapitál nejčastěji představují fyzické statky v podobě strojů, zařízení, budov, zásob, materiálu apod. Nehmotný kapitál reprezentují např. software, technologie, know-how, patenty apod. Kapitál je také možné chápat ve finanční podobě jako finanční kapitál, v podobě úspor, bankovních půjček, cenných papírů, obligací apod. Další podobou je tzv. lidský kapitál jako soubor vlastností a schopností člověka.

JAK FUNGUJE TRH FINANČNÍHO KAPITÁLU

Pokud firma nemá dost vlastních úspor na nákup strojů a jiných kapitálových vstupů, může k tomu využít externí zdroje, vstupuje na trh finančního kapitálu. Finanční kapitál může firma získat např. pomocí bankovního úvěru nebo emisí akcií či dluhopisů. Akcie je majetkový cenný papír, který svému majiteli zaručuje určitá práva (právo na vlastnictví firmy, podíl na zisku nebo možnost se podílet na řízení firmy účastí na valné hromadě akcionářů). Obligace (dluhopis) představuje pohledávku vlastníka obligace vůči firmě. Pro firmu představuje závazek plnit finanční závazky uvedené v obligaci, např. splatit obligaci v době splatnosti. Cenou za použití finančního kapitálu je úrok. V % je možné cenu finančního kapitálu přepočítat na úrokovou míru, to nám mimo jiné umožní různé projekty srovnávat z hlediska % výnosu, popř. rizika. Z důvodu inflace rozlišujeme reálnou a nominální úrokovou mírou. Pro veličiny platí vztah: reálná úroková míra = nominální úroková míra – míra inflace.

CO JE POPTÁVKA PO KAPITÁLU A INVESTICÍCH A KDO JI TVOŘÍ

Poptávku po kapitálu vytváří firmy. Ta vychází z poptávky po výrobcích nebo službách, které jsou pomocí kapitálu produkovány. Poptávka po kapitálu je poptávkou odvozenou. Důležitou roli v poptávce po finančním kapitálu (investicích) hraje cena za kapitál vyjádřená úrokovou mírou. S rostoucí úrokovou mírou je stále obtížnější nalézt investiční projekty s dostatečně vysokou mírou výnosnosti, tedy klesá poptávka po kapitálu určeného na investiční projekty. Čím vyšší je úroková míra, tím nákladnější je vypůjčování peněz. Křivka míry výnosnosti investic je zároveň křivkou poptávky po investicích. Klesající křivka míry výnosnosti představuje poptávku po investicích. Poptávané množství kapitálu (investic) investic závisí nepřímo úměrně na úrokové míře a křivka poptávky po investicích má proto klesající tvar. Vztah mezi investicemi a úrokovou mírou ukazuje následující obrázek:

CO JE NABÍDKA KAPITÁLU A KDO JI TVOŘÍ

Nabídka finančního kapitálu je tvořena nabídkou úspor, dočasně volných finančních prostředků, které jejich majitel nabízí k zapůjčení jinému. Úspory (nabídku kapitálu) v ekonomice tvoří převážně domácnosti. Nabídka úspor je funkce, která ukazuje závislost úspor na úrokové míře. S rostoucí úrokovou mírou se zvyšuje ochota lidí nabízet své úspory.

CO JE KAPITÁLOVÝ TRH A JAK FUNGUJE

Na trhu kapitálu se střetává poptávka po kapitálu a nabídkou kapitálu a tím je vytvářena **cena kapitálu**. Trh kapitálu má řadu forem např. podle **instrumentů**, se kterými se na trhu obchoduje. Kapitálový trh zahrnuje obchod s tzv. „**dlouhými penězi**“, tedy s cennými papíry ve formě s akciemi nebo obligacemi, které mají splatnost delší než jeden rok. Kromě toho se zde také obchoduje s „**krátkými penězi**“, to znamená s úvěry, směnkami a dalšími finančními instrumenty s dobou splatnosti kratší než jeden rok. Kapitálový trh také dělíme na **primární a sekundární**. Na primárním kapitálovém trhu se obchoduje s nově emitovanými cennými papíry (akcie, dluhopisy). Určuje se zde jejich **počáteční cena**. Na sekundárním trhu se obchoduje s cennými papíry již dříve vydanými. Jak primární tak sekundární kapitálový trh mívá nejčastěji podobu **burzy cenných papírů**.

TÉMA 11: ROZDĚLOVÁNÍ PŘÍJMŮ A BOHATSTVÍ

CO JE DŮCHOD A CO BOHATSTVÍ

Důchod je **veličina toková**, která vyjadřuje objem příjmů za určité období. Celkový důchod vytvořený v dané ekonomice se skládá z **pracovního příjmu** (např. mzdy, platy), **vlastnického příjmu** (např. renty, úroky, dividendy) a **transferů** (např. sociální dávky). **Bohatství** je **veličina stavová**. Bohatství je složeno z **finančních aktiv** (např. úločky v bankách nebo fondech, akcie, obligace) a **reálných aktiv** (např. nemovitosti, šperky, auta) ve vlastnictví jednotlivce či domácnosti v určitém časovém okamžiku.

CO JE PŘÍČINOU NEROVNOSTÍ V DŮCHODECH A BOHATSTVÍ

Důchody a bohatství jsou rozděleny mezi jednotlivé domácnosti velmi **nerovnoměrně**, což vyplývá z působení tržního mechanismu, v němž mají obvykle více šancí získat vyšší příjmy schopnější, aktivnější, podnikavější a dravější jedinci. Rozdíly jsou jak v pracovních důchodech, tak ve vlastnických i transferech. Rozdíly v pracovních důchodech jsou způsobené **kvalifikační náročností různých profesí** a rozdíly v množství a kvalitě odvedené práce. Dalším činitelem jsou **komenzační rozdíly ve mzdách**. Práce v nebezpečném, znečištěném či jinak nepříjemném prostředí jsou placeny obvykle více než práce jiné. Také **diskriminace** na trhu práce může podstatně přispět k nerovnému rozdělení pracovního příjmu. Významnou příčinou nerovností v bohatství je **dědictví**. Bohatství někdy bývá v důsledku dědictví silně koncentrováno v rukou poměrně malého počtu velmi bohatých lidí. Činitelem diferencující důchody a bohatství je rozdílná **ochota podstoupit riziko** v podnikání a práci.

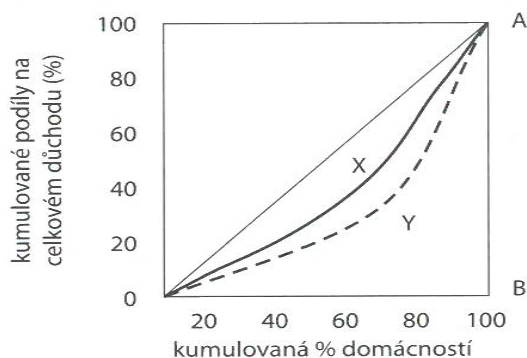
JAK SE NEROVNOSTI V DŮCHODECH A BOHATSTVÍ DAJÍ ZNÁZORNIT A MĚŘIT

Nástroj pro vyjádření nerovnosti v distribuci národního důchodu nebo bohatství je grafická interpretace údajů pomocí tzv. **Lorenzovy křivky**. Z Lorenzovy křivky můžeme vypočítat tzv. **Giniho koeficient**.

CO JE LORENZOVA KŘIVKA

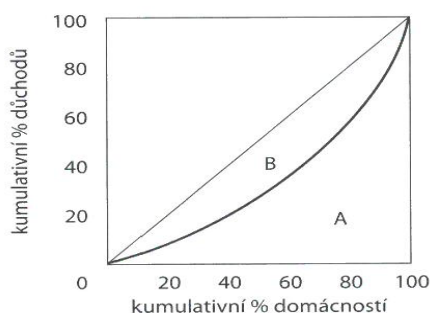
U této křivky na vodorovnou osu grafu nanášíme získaná **kumulativní procenta obyvatelstva** a na svislé ose znázorňujeme **kumulativní podíly na celkovém důchodu země**. Tvar Lorenzovy křivky ukazuje míru

nerovnoměrnosti v důchodech (resp. bohatství). Čím je křivka prohnutější, tím je důchod (resp. bohatství) rozdělené méně rovnoměrně. Pomocí Lorenzovy křivky je možné také znázornit hypotetický případ **absolutní rovnosti**, Lorenzova křivka by tvořila osu kvadrantu (diagonálu). V reálném světě se ovšem nesetkáme se situací, kdy mají všichni lidé stejný důchod (resp. bohatství), tudíž diagonála slouží pouze pro optické srovnání. Čím blíže k ní leží skutečná Lorenzova křivka, tím je rozdělení důchodů (resp. bohatství) vyrovnanější a naopak. Následující obrázek ukazuje možné tvary Lorenzovy křivky:

CO JE GINIHO KOEFICIENT A JAK SE VYPOČTE

Giniho koeficient vypočteme jako poměr plochy mezi Lorenzovou křivkou a linií absolutní rovnosti (plocha B) a celkovou plochou pod linií rovnosti (A+B). Hodnota koeficientu je dána vztahem: $G = B/(A+B)$. Velikost koeficientu nabývá hodnot z **intervalu (0;1)**. Čím větší je stupeň nerovnosti, tím blíže je hodnota Giniho koeficientu jedné a opačně, při rovnoměrnějším rozdělení důchodu se hodnota koeficientu blíží nule. Plochy pro výpočet Giniho koeficientu ukazuje následující obrázek:

PŘEROZDĚLOVÁNÍ DŮCHODŮ A BOHATSTVÍ

Cílem přerozdělovacích (tzv. redistribučních) procesů je **snížit nerovnoměrnosti v důchodech a bohatství**. **Přerozdělovací procesy** jsou prováděny pomocí daňového systému, transferových plateb, sociálního a zdravotního pojištění, subvencí a dotací. Velká **míra redistribuce** snižuje ekonomickou **výkonnost a efektivnost**. Příliš radikální přerozdělování důchodů může způsobit snížení celkového makroekonomického důchodu, který je rozdělován. Při přerozdělování je potřeba porovnávat přínosy z větší rovnosti v rozdělování s náklady spojenými s eventuálním poklesem národního důchodu.

TÉMA 12: MIKROEKONOMICKÁ POLITIKA STÁTU, TRŽNÍ SELHÁNÍ

V ČEM SELHÁVÁ TRH JAKO SYSTÉM

V tržním mechanismu se pomocí trhu jako nástroje řeší základní ekonomické otázky „co vyrábět“ „jak vyrábět“ a „pro koho vyrábět“. Existují příčiny a důvody, proč trh jako systém selhává. Tento problém

nazýváme **tržní selhání**. To se projevuje ve třech základních oblastech: problém **efektivní alokace zdrojů**, problém **spravedlivého rozdělení důchodů** a problém **stability makroekonomických veličin**.

CO ZPŮSOBUJE NEEFEKTIVNÍ ALOKACI ZDROJŮ

Neefektivní alokace zdrojů souvisí s existencí tzv. **externalit, veřejných statků, monopolní síly** (jako důsledek nedokonalé konkurence) a **asymetrických informací**. Trh v těchto případech nedokáže zajistit **alokačně efektivní ceny a výstupy**.

CO JSOU VEŘEJNÉ STATKY

Veřejné statky se vyznačují specifickými vlastnostmi a to **nevylučitelností ze spotřeby, nedělitelností a nulovými mezními náklady** při dodatečné spotřebě. Příkladem takového statku jsou např. služby národní obrany. Pro trh není výhodné tento statek nebo službu produkovat či produkovat ho v dostatečné míře. Důvodem je zejména to, že nelze spotřebitele donutit, aby za spotřebu veřejného statku **dobrovolně zaplatil**. Tento jev se nazývá problém **černého pasažéra**.

CO JSOU EXTERNALITY

Externality jsou **vedlejší efekty** spojené s výrobou nebo spotřebou, které se nepromítají do tržních cen. Mohou to být např. náklady nebo jiné nežádoucí efekty, které jeden subjekt produkuje a přenáší je na jiné subjekty, tedy nemusí s nimi např. kalkulovat v ceně nebo nemají vliv na jeho chování. V takovém případě mluvíme o **negativních externalitách**. V případě **pozitivních externalit** naopak subjekt produkuje externí užítky nebo kladné efekty, které využívají jiné subjekty, ale není za ně zaplacen. Existence externalit vede k situacím, kdy je výstup větší a cena nižší než ve srovnání s alokačně efektivním stavem - to je v případě negativních externalit. Naopak při existenci pozitivní externality je výstup menší a cena nižší ve srovnání s alokačně efektivním stavem. Jednou z příčin existence externalit jsou nepřesně vymezená vlastnická práva. Příkladem externalit je např. znečišťování životního prostředí (negativní externalita) nebo údržba krajiny (pozitivní externalita).

CO JE MONOPOLNÍ SÍLA

V některých strukturách nedokonalé konkurence, zejména v případě monopolu a kartelu mohou firmy využít svého postavením, aby nežádoucím chování dosahovaly **nadměrného zisku**. Tím způsobují neefektivní alokaci zdrojů. V případě monopolu, který může disponovat velkou **monopolní silou**, lze ukázat, že rovnováha monopolu (monopol maximalizuje zisk) je při nižším výstupu a vyšší ceně než v případě dokonale konkurenčního trhu. Nežádoucí chování firem v postavení nedokonalých konkurentů se může projevovat i v dalších podobách: ve speciálních slevách pro privilegované zákazníky, v nižších cenách s úmyslem odstranit konkurenci, ve fúzích firem s cílem vytvořit kartel.

CO JSOU ASYMETRICKÉ INFORMACE

Asymetrické informace jsou takové informace, kdy je jedna strana lépe informovaná než druhá a může toho využít. To vede k situacím, kdy trh inklinuje např. k jiným cenám než v případě plně symetrických informací a tím dochází k neefektivní alokaci zdrojů. Příkladem asymetrické informace je rozdílná znalost kvality výrobku mezi výrobcem a zákazníkem.

CO JE MIKROEKONOMICKÁ POLITIKA STÁTU

Stát se snaží různými nástroji snižovat neefektivní alokaci zdrojů způsobenou tržním selháním. Mluvíme o **mikroekonomické politice státu**. Takovými nástroji jsou např. financování veřejných statků z povinně placených daní. Monopoly jsou velmi často vystaveny cenové regulaci, stát uděluje pokuty

v případě zneužití tržní moci. Subjekty, které vytvářejí negativní externality musí platit speciální daně (např. ekologické daně) nebo naopak jsou podporovány dotacemi subjekty, které produkují pozitivní externality. Stát uděluje subjektům povinnost uvádět některé důležité informace (např. o vlastnostech výrobku) nebo přímo podporuje šíření pro rozhodování důležitých informací (např. výsledky testů výrobků).

POUŽITÉ ZDROJE:

- **HOLMAN, ROBERT. *EKONOMIE*. 6. VYDÁNÍ. V PRAZE: C.H. BECK, 2016. BECKOVY EKONOMICKÉ UČEBNICE. ISBN 978-80-7400-278-6.**
- **JUREČKA, VÁCLAV. *MIKROEKONOMIE*. 2., AKTUALIZ. VYD. PRAHA: GRADA, 2013. EXPERT (GRADA). ISBN 978-80-247-4385-1.**
- **MACÁKOVÁ, L., *Mikroekonomie: základní kurs*. 11. vyd. Slaný: Melandrium. ISBN 978-80-86175-70-6.**
- **Prezentace k předmětu Mikroekonomie (resp. Ekonomická teorie I) – garant Prof. Ing. Marek Vochozka, MBA, Ph.D**